

Гайдамаки (стислий виклад)

Тарас Шевченко

Основні персонажі поеми:

Ярема Галайда — наймит-сирота;

Лейба — шинкар, на якого працює Ярема;

Оксана — донька титраря, кохана Яреми;

Титар — церковний староста;

Гонта і Залізняк — ватажки гайдамацького руху;

Конфедерати — об'єднання польської шляхти, спрямоване проти короля Станіслава Августа Понятовського та Російської імперії.

Поема оспівує повстання гайдамаків — Коліївщину 1768 р. У центрі твору — Ярема Галайда, бідний наймит-сирота, що працює на шинкаря Лейбу, який тримає корчму разом з дружиною та дочкою. Життя Яреми завжди було важким і повним образ, але Ярема має скарб — кохання до дочки титраря, Оксани. Ярема та Оксана зустрічаються в гаю у Вільшані, закохані щасливі бачити одне одного.

Тим часом до шинкаря Лейби вдираються конфедерати — польські повстанці-шляхтичі. Вони б'ють його і вимагають грошей і дівчину. Лейба каже, що він не має ніяких грошей, а його дочка померла. Натомість він намовляє їх іти у Вільшану до титраря: той нібито має багато грошей і красиву доньку.

Конфедерати ідуть до титраря і вимагають в нього гроші. Не витримавши нелюдських катувань, чоловік помирає. Тим часом з побачення з Яремою повертається Оксана. Побачивши убитого батька, вона непритомніє. Конфедерати забирають її з собою.

Ярема приєднується до гайдамацького руху. Прийшовши до Черкас, він дізнається про смерть титраря і полон Оксани. Хлопець тяжко тужить за коханою.

Повстання охоплює всю Україну. Поет описує його як "пекельне свято", адже повстання дуже жорстоке: не жаліють ні жінок, ні дітей. На бенкеті у Лисянці гайдамаки п'ють і гуляють, а навколо них палає пожежа, на кроквах висять обгорілі трупи повішених. Тут і Ярема. Зустрішви Лейбу, хлопець дізнається, що в будинку за мурами якого сховалися ляхи, знаходиться і його Оксана. Хлопецю ледве вдається визволити кохану, він відвозить її до монастиря в Лебедині. Скоро Ярема та Оксана обвінчалися, але хлопець поїхав того ж дня, щоб продовжити боротьбу у повстанні.

Так минуло літо, зима, повстання тривало аж до весни. Ярема прославився як завзятий гайдамака: "Не ріже — лютує: / З ножем в руках на пожарах / І днює й ночує". Гайдамаки обступили Умань і "затопили" місто кров'ю ляхів. Там вона натрапили і на синів Гонти, хлопчиків-католиків по матері. Гонта привселюдно власними руками вбиває дітей, бо не може робити виключення ні для кого: "не я вбиваю, / А присяга". Батьківське горе не знає меж. Гонта плаче над тілами синів і забороняє ховати їх. Тим часом гайдамаки б'ють інших учнів та вчителів базиліанської школи: топлять у

криниці, розбивають голови камінням. Не тямлячи себе від горя Гонта ходить по Умані і закликає безжально бити ляхів. Після цього, плачучи, ховає синів. Тепер він бажає собі швидкої смерті.

Повсання тривало майже рік і стихло. Гонту схопили поляки, катували і стратили. Залізник теж загинув. Гайдамаки поховали його в степу, насипавши високу могилу. Над тією могилою стояв Ярема, тоді заплакав і пішов геть. Гайдамаки після придушення Коліївщини розійшлися хто куди.

Автор розмірковує про те, що славне повстання минуло, а Україна тепер "навік заснула". Онуки повстанців тепер "панам жито сіють", Запорізьку Січ зруйновано. Лише іноді співають старі люди гайдамацьких пісень.

"А в нашого Галайди хата на помості. / Грай, море! добре, море! / Добре буде, Галайда!"